

OVERZICHT VAN GOGH-citaten

versie 1 februari 2017

Hieronder staat een overzicht van locaties/onderwerpen waarbij we citaten hebben verzameld. Deze citaten zijn ontleend aan de genummerde brieven van Van Gogh zoals die gepubliceerd zijn op de wetenschappelijke site www.vangoghletters.org.

Elke gids kan naar eigen wens citaten kiezen om tijdens de rondleiding te gebruiken.

Locatie/onderwerp	blz.
1. gemeentehuis Nuenen -Vincentre	2
2. monument op de Berg	3
kostershuisje (vgl. 'De Hut')	4
3. Hervormd kerkje	5
de bijbel	5
4. St. Clemenskerk in Gerwen	6
5. huisje familie De Groot	6
6. woning Pieter Dekkers	7
wevers en boeren	8
7. natuurgebied Het Broek	10
8. populierenlaantje Broekdijk	11
9. molen de Roosdonck	12
10. Begemann-fabriek (Berg 65)	13
11. domineeshuis (reden van komst)	14
sfeer in huize Van Gogh	15
atelier aan de Berg	16
pastorietuin	18
perspectiefraam	19
ongelukkige val moeder	20
Nune ville en Margot Begemann	21
12. Achter de Heggen	24
13. de Oude Toren	25
14. Opwettense watermolen	26
15. Heilige Clemens-kerk in Nuenen	27
koster Johannes Schafrat	28
beeldengroep De Aardappeleters	29
16. standbeeld Vincent van Gogh in het Park	31
17. de Collse watermolen	33
18. Van Gogh/Roosegaarde-pad	33
natuur in Nuenen	34
vertrek uit Nuenen	35
Genneper watermolen	35
schilderen	36
zakelijkheid	37
reflectie	39
broer Theo	45
tekeningen	46
schilderen - kleur	48

1. gemeentehuis Nuenen, Vincentre

brief 573.

Brief van Vincent aan: Burgemeester Johannes van Hombergh, mayor of Nuenen,
Paris donderdag 1 september 1887

Parijs 1 sept. 1887.

Ed. Achtb. Heer,

UEd. Achtb. zal zich herinneren dat toen ik Nuenen verliet met het voornemen in
Holland terug te komen het voldoende was ik een verhuisbillet (naar Antwerpen)
medenam – (zie 23 November 1885).

***Mijn reisplan intusschen geheel veranderd zijnde en wenschende mij te
Parijs te laten inschrijven is 't mij door UEd. Achtb. medegegeven papier
slechts provisoir voldoende. En verzoek ik U dus bij dezen mij eenvoudig
op te zenden een binnenlandsch paspoort 't welk met 't verhuisbillet
naar Antwerpen voldoende mijn identiteit bewijst.***

Wilt U zoo goed zijn dit papier op te zenden aan 't adres mijner moeder

Nieuwe Ginnekenstraat Breda

ofwel 't direkt aan mijn adres op te zenden

V.W. van Gogh

54 Rue Lepic Paris.–

UEd. Achtb. dankzeggende bij voorbaat voor genomen moeite, met verschuldigde
hoogachting:

UEd. Achtb. dw. dr.

Vincent W. Van Gogh

2. monument op de Berg

Vincent tegen Anton Kerssemakers november 1885

Ze zullen mijn werk later toch wel kennen, en ze zullen over mij nog wel eens wat schrijven, als ik dood ben, daar zal ik , als ik tijd van leven heb wel voor zorgen.

Brief 485. Aan Theo, Nuenen tussen maandag 9 maart en maandag 23 maart 1885

Ik werk hard en – stel dat slechts 1 van de 10 of 20 studies die ik maak iets hebbe dat ze de moeite waard doe zijn om te zien – die enkelen, 't zij meer 't zij minder in getal, al zijn ze nu niets waard, zijn 't later welligt wel.–

Brief 528. Aan Anthon van Rappard, Nuenen, dinsdag 18 augustus 1885

Ik weet te goed welk doel ik beoog, ik ben te vast en zeker overtuigd dat ik après tout op een regten weg ben – wanneer ik wil schilderen wat ik voel en voelen wat ik schilder – dan dat ik mij veel bekommer om wat de lui van mij zeggen.–

Brief 485. Aan Theo, Nuenen, tussen maandag 9 maart en maandag 23 maart 1885

Het is mijn plan om zoodra ik kan een tijd naar het zuiden te gaan waar nog meer kleur is en nog meer zon.

Brief 626. Aan Willemien van Gogh, Arles, tussen zaterdag 16 en woensdag 20 juni 1888.

De zon van hier, dat is iets anders,....

Ik verzeker U dat de menschen bij ons blind zijn als mollen en schuldig dom dat zij er niet meer werk van maken naar Indie of ergens anders waar de zon schijnt te gaan.

Brief 574. Aan Willemien van Gogh, Parijs, eind oktober 1887

ik woon in een klein geel huis met groene deur en blinden, van binnen gewit – op de witte muren – zeer sterk gekleurde japansche teekeningen– roode plavuizen op den vloer – het huis in de volle zon – en een sterk blaauwe lucht er boven en – de schaduw midden op den dag veel korter dan bij ons.

kostershuisje (vgl. ‘De hut’)

Brief 506. Aan Theo van Gogh, Nuenen, dinsdag 2 juni 1885

Het geval trof mij buitengewoon, die twee hutten half vergaan onder één zelfde rietdak deden mij denken aan een paar oude afgeleefde luidjes die maar één wezen uitmaken en die men elkaar ziet steunen. want ge ziet, het zijn twee woningen en de schouw is dubbel. Dat ziet men trouwens hier telkens.

Brief 507. Aan Theo van Gogh, Nuenen, dinsdag 9 juni 1885

heb ik zulke mooie hutten gevonden dat ik nu toch nog een stuk of wat variaties van deze “menschennestjes”, die me zoo doen denken aan de nesten van winterkoninkjes – moet uithalen, n.l. ze schilderen.

Brief 515. Aan Theo van Gogh, Nuenen, dinsdag 14 juli 1885

Het huisje waarin Millet gewoond heeft, heb ik nooit gezien – **maar ik houd het er voor dat deze 4 mensen nestjes wel van ’t zelfde soort zijn.**

Brief 533. Aan Theo van Gogh, Nuenen, zondag 4 oktober 1885

tegen den winter, als ik meer tijd er voor heb, zal ik van dit soort gevallen eenige teekeningen maken. *la nicheé et les nids* (de nesten en genesteld) daar heb ik hart voor – **vooral die menschennesten, die hutten op de hei en hunne bewoners.**–

Brief 507. Aan Theo van Gogh, Nuenen, dinsdag 9 juni 1885

Ik weet niet of ge iets in deze twee gevallen vinden zult – **de hut met mosdak deed me denken aan een winterkoningennestje.**

3. Hervormd Kerkje

Brief 428. Aan Theo van Gogh, Nuenen, zondag 3 februari 1884

Ik heb het kerkje met de heg en de boomen geschilderd onlangs voor haar.

Toevoeging bij Hervormd kerkje naar aanleiding van de gestolen schilderijen.

Brief 332. Anthon van Rappard, Den Haag, woensdag 21 maart 1883

Ik zou ze niet compleet genoeg zeggen indien ik er niet bijvoegde dat in sommige schilderijen iets zóó door en door eerlijks en goeds is dat wat er ook mee gedaan wordt – of ze in goede of in slechte – in eerlijke of oneerlijke handen komen – er iets goeds van uitgaat.–

“laat Uw licht schijnen voor de menschen” is iets wat ik geloof den plicht van elk schilder is,

de bijbel

Brief 537. Aan Theo van Gogh, Nuenen, woensdag 28 oktober 1885

In antwoord op uw beschrijving van de studie van Manet stuur ik U een stilleven van een open, dus een gebroken wit, bijbel in leer gebonden, tegen een zwart fond met geelbruinen voorgrond, met nog een noot citroengeel.

Ik schilderde die in eens, op één dag.

Dit om U te laten zien dat als ik zeg dat ik misschien niet geheel voor niets geblokt heb, ik zulks meen, omdat tegenwoordig het mij betrekkelijk heel grifweg afgaat een gegeven voorwerp, wat den vorm of kleur ook zij, zonder aarzelen te schilderen.

Brief 538. Aan Theo van Gogh, Nuenen, dinsdag 3 of woensdag 4 november 1885

Het boek van Ch. Blanc sluit ik in de kist met de studies – ***ook een bijbel die zij van 't huis voor U mij gaven. waar ik nog een stilleven van maakte.***

4. Sint Clemenskerk in Gerwen

5. huisje familie De Groot (of bij “De Hut” of “De Aardappeleters”)

Brief 531. Aan Theo van Gogh, Nuenen, woensdag 2 september 1885

Er moest een meid in de kraam die ik dikwijls geschilderd had en men zag er mij op aan hoewel ik het niet was. – Echter wetende hoe 't geval in elkaar zat van de meid zelve en het een geval zijnde waarin een gemeentelid van den Nuenenschen pastoor

zich nog al bijzonder leelijk had gehouden, kunnen zij op mij, bij deze gelegenheid althans, geen vat krijgen. Maar gij ziet dat het niet makkelijk is om bij de lui aan huis te schilderen en in hun eigen gedoente te teekenen. Enfin – heel ligt zullen zij het in deze kwestie niet winnen en ik hoop dezen winter juist dezelfde modellen te houden, die door en door van oud Brabantsch ras zijn.

Brief 533. Aan Theo van Gogh, Nuenen, zondag 4 oktober 1885

Met de boeren waar 't geval gebeurd is & waar ik veel ging schilderen, ben ik goed gebleven & kan er net zoo gerust als vroeger in huis komen. –

Brief 574. Aan Willemien van Gogh, Parijs, eind oktober 1887

Het zou mij plezier doen als gij mij wildet schrijven hoe Margo Begeman het maakt en ***hoe zij het maken bij de Groot. hoe is die geschiedenis afgelopen, is Sien de Groot met haar neef getrouwd? en is haar kind blijven leven.***

Brief 485. Aan Theo van Gogh, Nuenen, tussen maandag 9 maart en maandag 23 maart 1885

de koppen die ik U beloofde heb ik eenigen van klaar, doch nog niet geheel droog. Doch zooals ik reeds schreef, ze zijn in een donkere hut geschilderd & 't zijn – studies – in den regelregten zin van 't woord.

6. woning Pieter Dekkers

(kan gids ook vertellen bij Weefhuis of voormalig documentatiecentrum)

Brief 437. Aan Anthon van Rappard, Nuenen, donderdag 13 maart 1884

Wat de weefstoel betreft, werkelijk is dat een studie van 't werktuig van 't begin tot 't eind op de plaats zelf gemaakt en was moeielijk – wegens men er zóó dicht op moest zitten dat het nemen van opmetingen zeer lastig was. 't Figuur teekende ik er toch in – maar ik wil er niets anders mee zeggen als: “wanneer dat zwarte gevaarte van goor geworden eikenhout met al zijn latten zoowat zóó afsteekt tegen den grijzigheid waar het in staat, dan zit dáár, in dat midden, een zwarten aap of kabouterman of spook en kleppert van vroeg tot laat met die latten”.

Toen mijn machine-teekening klaar was gemaakt tamelijk zorgvuldig, vond ik het zoo onuitstaanbaar dat ik hem niet hoorde klepperen, dat ik het spook er nog in liet verrijzen.– Goed – en – laat het nu een machineteekening zijn – houd hem eens naast een model van een weeftouw en – – – – de mijne zal toch meer SPOKEN hoor.

Brief 507. Aan Theo van Gogh, Nuenen, dinsdag 9 juni 1885

Morgen ga ik schilderen een geval op een ander dorp – ook een hut – in kleiner formaat.

Ik heb het ll. Zondag gevonden op een grooten togt die ik in gezelschap van een boerenjongen (Driek Dekkers.) deed – om een nest van een winterkoninkje magtig te worden.–Wij vonden er 6, het was een plek waar Bodmer mede zou hebben gedweept zonder twijfel. En het waren allen nesten waar de jongen reeds uitgevlogen waren zoodat men zonder al te veel gewetensknaging ze mee kon nemen. Het was zoo echt, ik heb ook nog andere prachtige nesten.

wevers en boeren

Brief 419. Aan Theo van Gogh, Nuenen, vrijdag 4 januari 1884

Zoo bij voorbeeld heb ik nu terwijl ik hier ben mij verdiept in de wevers. Kent gij veel teekeningen van wevers? Ik maar zeer enkelen.

Voorloopig heb ik 3 aquarellen er van gemaakt. Deze lui zijn lastig te tekenen omdat men in de kleine vertrekken zijn afstand niet kan nemen om 't getouw te tekenen, dat is geloof ik de reden waarom het dikwijls mislukken moet ze te maken. Ik heb hier echter een vertrek gevonden waar twee getouwen staan & waar het te doen is.

Brief 422, Aan Theo van Gogh, Nuenen, dinsdag 15 januari 1884

Sedert ik hier ben is er geloof ik geen dag geweest waarop ik niet bij de wevers of boeren van s'morgens tot s'avonds zit te werken.

Brief 437. Aan Anthon van Rappard, Nuenen, donderdag, 13 maart 1884

Wat de weefstoel betreft, werkelijk is dat een studie van 't werktuig van 't begin tot 't eind op de plaats zelf gemaakt en was moeielijk – wegens men er zóó dicht op moest zitten dat het nemen van opmetingen zeer lastig was. 't Figuur teekende ik er toch in¹ – maar ik wil er niets anders mee zeggen als: “wanneer dat zwarte gevaarte van goor geworden eikenhout met al zijn latten zoowat zóó afsteekt tegen den grijzigheid waar het in staat, dan zit dáár, in dat midden, een zwarten aap of kaboutermana of spook en kleppert van vroeg tot laat met die latten”.

Toen mijn machine-teekening klaar was gemaakt tamelijk zorgvuldig, vond ik het zoo onuitstaanbaar dat ik hem niet hoorde klepperen, dat ik het spook er nog in liet verrijzen.– Goed – en – laat het nu een machineteekening zijn – houd hem eens naast een model van een weeftouw en – – – – – de mijne zal toch meer SPOKEN hoor.

Brief 428. Aan Theo van Gogh, Nuenen, zondag 3 februari 1884

Als ge ooit komt zal ik U eens in de hutten der wevers brengen.– De figuren der wevers en de vrouwen die garen winden zullen U zeker treffen. De laatste studie die ik maakte is het figuur van een man die in 't weefgetouw zit op zich zelf, de buste en de handen.

Ik ben ook aan 't schilderen van een weefgetouw – van oud groenachtig bruin geworden eikenhout – waarin 't jaartal 1730 staat gesneden. Bij dat getouw, aan een raampje waardoor men een groen veldje ziet, staat een kinderstoel en het kleine kind zit daarin uren lang te kijken naar het heen en weer schieten van den weversspoel. Ik heb dat geval aangepakt net zoo als 't in de natuur was, het getouw met het wevertje, 't raampje en die kinderstoel in het armzalige vertrekje met leemen vloer.

7. natuurgebied Het Broek

Brief 428. Aan Theo van Gogh, Nuenen, zondag 3 februari 1884

Dat ik de natuur hier heerlijk vind zal U zeker zeer begrijpelijk voorkomen.

Brief 515. Aan Theo van Gogh, Nuenen, dinsdag 14 juli 1885

Ge denkt misschien dat ik ongelijk heb hier een aanmerking op te maken – maar – ik ben er zoo van vervuld, van dat al die uitheemsche schilderijen worden geschilderd op HET ATELIER.

Maar ga eens buiten zitten schilderen op de plaats zelf–! er gebeuren dan allerlei dingen als volgt – uit de 4 doeken die ge ontvangen zult haalde ik zeker een honderdtal en meer vliegen, niet meegerekend stof en zand &c. – niet meegerekend dat als men ze een paar uur door de hei en de heggen meedraagt, een tak of wat er over heen schraamt &c. Niet meegerekend men, als men op de hei arriveert met dit weer na een wandeling van een paar uur, vermoeid en verhit is.– Niet meegerekend dat de figuren niet stilstaan zoo als de modellen van beroep, en de effecten die men pakken wil, veranderen met het vorderen van den dag.–

Brief 437. Aan Anthon van Rappard, Nuenen, donderdag 13 maart 1884

Ik werk heel zelden uit het hoofd – ik oefen me daar haast niet in.–

Doch begin zòd gewoon te worden aan het zitten direkt voor de natuur, dat ik veel meer dan heel in 't begin dan mijn persoonlijk gevoel vrij houd – minder duizel – meer me zelf ben soms juist als ik voor de natuur zit.

Brief 452. Aan Theo van Gogh, Nuenen, zondag 20 juli 1884 (Overdenking)

Nu, ik schrijfnog al in haast want ik zit druk in 't werk, ik werk nog al veel s'morgens vroeg of s'avonds en het is dan alles soms zoo onuitsprekelijk mooi.

De natuur is hier wel echt –

Brief 507. Aan Theo van Gogh, Nuenen, dinsdag 9 juni 1885 (Vogelnestjes zoeken)

Morgen ga ik schilderen een geval op een ander dorp – ook een hut – in kleiner formaat.

Ik heb het ll. Zondag gevonden op een grooten togt die ik in gezelschap van een boerenjongen deed – om een nest van een winterkoninkje magtig te worden.– Wij vonden er 6, het was een plek waar Bodmer mede zou hebben gedweept zonder twijfel. En het waren allen nesten waar de jongen reeds uitgevlogen waren zoodat men zonder al te veel gewetensknaging ze mee kon nemen. Het was zoo echt, ik heb ook nog andere prachtige nesten.

Jongen is Driek Dekkers.

8. populierenlaantje Broekdijk

Brief 467, Aan Theo van Gogh, Nuenen, zaterdag 25 oktober 1884.

En zeker is het dat er onverwachte nieuwe opvattingen beginnen te komen. Dat schilderijen weer in heel anderen toon beginnen geschilderd te worden dan eenige jaren geleden.

Het laatst wat ik gemaakt heb is een nog al groote studie van een populierenlaan met de geele herfstblaren, waar de zon hier en daar schitterende plekken maakt op de afgevallen blaren op den grond, die afgewisseld worden door de lange slagschaduwten der stammen. Aan 't eind van den weg een boerenhuisje en de blaauwe lucht er boven tusschen de herfstblaren door.–

9. molen De Roosdonck

Brief 453. Aan Theo van Gogh, Nuenen, maandag 4 augustus 1884 (Oogst)

Verleden week ben ik dagelijks op 't veld bij den korenoogst geweest – waarvan ik nog eene compositie gemaakt heb.

Brief 522. Aan Theo van Gogh, Nuenen, woensdag 29 juli 1885 (Oogst)

Daar men op 't veld aan het korenmaaien is, ben ik nog al bezet want ge weet, dat duurt maar weinige dagen en is zeker bijna het allermooiste.

Brief 333. Aan Theo van Gogh, Den Haag, donderdag 29 maart en zondag 1 april 1883

Spitters (meer dan 30 in 1883 en 1885)

Het is een teek. van een spitter – ik had 't U reeds bekende weesmannetje tot model – zoo'n kale kruin voorover gebogen over de zwarte aarde –vond ik wel iets waar een zekere beteekenis in lag, als doende denken b.v. aan ***“ge zult uw brood eten in 't zweet uws aanschijns”***.–

10. Begemann-fabriek (Berg 65)

Brief 479. Aan Theo van Gogh, Nuenen, vrijdag 23 januari 1885

Een wever die hard doorwerkt maakt een stuk van 60 el b.v. in de week. Terwijl hij weeft moet een vrouw voor hem zitten spoelen, dat is de klossen garen winden – dus zijn er twee die werken en er van leven moeten.

Op dat stuk wint hij netto b.v.f. 4.50 in die week – en als hij 't naar den fabrikant brengt krijgt hij menigmaal tegenwoordig de boodschap dat hij pas over 8 of 14 dagen een nieuw stuk kan mee nemen. Dus loon laag niet alleen, maar werk vrij schaarsch.–

Er is dan ook dikwijls iets gejaagds en onrustigs in de lui.

Brief 445, Aan Theo van Gogh, Nuenen, woensdag 30 april 1884

Die weefgetouwen zal ik nog veel sjouwerij aan hebben – maar de dingen zijn in de natuur zoo almachtig mooie gevallen – al dat oude eikenhout tegen een grijsachtigen muur – dat ik zeker geloof het goed is ze eens geschilderd worden.– We moeten echter zien ze zoo te krijgen dat ze bij andere hollandsche schilderijen qua kleur en toon goed bijkomen. Binnen kort hoop ik nog twee anderen van wevers op te zetten waar het figuur heel anders in komt, waar namelijk de wever niet er achter zit doch de draden van het stuk in orde brengt.–

11. domineeshuis /reden van komst naar Nuenen

Brief 408. Aan Theo van Gogh, Nieuw-Amsterdam, zaterdag 1 december 1883

Eenzaamheid zeg ik en niet eens stille– maar *die* eenzaamheid welke een schilder treft die in een onbegane streek door Jan en alleman wordt aangezien voor gek – moordenaar – vagebond &c. &c.– Werkelijk dat moge een *petite misere* zijn maar *misère* is het.

Brief 409. Aan Theo van Gogh, Nuenen, donderdag 6 december 1883

De laatste 3 weken al was ik eigenlijk maar half in orde – had last van verschillende dingen die voortkwamen uit kou gevat hebben en ook wel zenuwachtigheid.–

Brief 409. Aan Theo van Gogh, Nuenen, donderdag 6 december 1883

ik moet eens kijken hoe ik er over denk als ik weer eens hier een dag of 8 geweest ben.

Brief 409. Aan Theo van Gogh, Nuenen, donderdag 6 december 1883

ik ben hier om wat tot rust & beslistheid te komen.

Vervolg 11. domineeshuis / sfeer in huize Van Gogh

Brief 410. Aan Theo van Gogh, Nuenen, vrijdag 7 december 1883

Ik lag den halven nacht wakker Theo, nadat ik u gisteren avond geschreven had.

Ik ben zielsbedroefd over het verschijnsel dat, toen nu na twee jaar afwezigheid ik terug kom, de ontvangst t’huis wel ten allerzeerste vriendelijk en lief was doch in den grond niets, niets, niets is veranderd van die wat ik moet noemen verblindheid en onverstand tot in ’t desperate toe.

Brief 411. Aan Theo van Gogh, Nuenen, zaterdag 8 december 1883

Zoo broer, mijns inziens vervalt Pa eeuwig in kleingeestigheid in plaats van grooter, ruimer, breeder, humaner te zijn. Het was dominésijdelheid die toen de dingen tot een uiterste dreef, het is ook nu nog die zelfde dominésijdelheid die nog in het tegenwoordige & toekomst meer onheil stichten zal.–

Brief 410. Aan Theo van Gogh, Nuenen, vrijdag 7 december 1883

Ik beklaag menschen als Pa, ik kan niet boos op hun worden in mijn hart omdat ik vind dat zij ongelukkiger zijn dan ik zelf.

Brief 411. Aan Theo van Gogh, Nuenen, zaterdag 8 december 1883

In karakter wijk ik nog al af van de verschillende leden der familie en ik ben eigenlijk geen “van Gogh”.

Brief 428. Aan Theo van Gogh, Nuenen zondag 3 februari 1884

Vóór het ongeluk gebeurde was mijn afspraak met Pa dat ik kosteloos een tijd hier zou inwonen ten einde daardoor ruimte te krijgen om eenige rekeningen in ’t begin van ’t jaar af te doen.

En ’t geld dat gij zondt met Nieuwejaar en in half Januarij ongeveer was daarvoor klaar. Doordat ik toen het ongeluk gebeurde dit aan Pa gaf, zijn het deze keer die verfrekeningen die aan de beurt liggen.

Te meer daar Pa net een buitenkansje heeft van f. 100 van Oom Stricker, wat ik heel aardig van oom S. vind. In het finantieele heb ik dus door mijn hierzijn niet geprofiteerd. En het is mijn plan krachtig door te zetten met het werk.

Vervolg 11. domineeshuis / atelier aan de Berg

Brief 416. Aan Theo van Gogh, Den Haag, vrijdag 21 december 1883

Waarde Theo

Met een woord wilde ik U berigten ik, naar aanleiding van de schikking met Pa en Moe om het vertrek dat tot heden tot mangelkamer diende mij te laten gebruiken tot atelier & bergplaats voor een & ander.

daar bedoel ik niet mede dat ik ooit heb gewenscht of nu wensch dat men t'huis voor mij kosten zou maken aan het atelier. Dat niet – maar wel dat op de meest eenvoudige manier er een vertrek zij waar ik althans een pied à terre heb, zoo dat in moeilijke tijden ik er beter door kan komen.

Brief 417. Aan Theo van Gogh, Nuenen, woensdag 26 december 1883

Pa en Moe het kamertje leeg gemaakt hebbende ben ik reeds voorloopig in die nieuwe werkplaats geïnstalleerd waar ik hoop het mij zal mogen lukken wat te vorderen.

Dat wat ik tegenwoordig heb heeft de volgende geographische ligging. en mijn verbeeldingskracht is niet sterk genoeg om dit vooruitgang te vinden op den toestand van verleden jaar.–

Brief van vader Theodorus van Gogh aan zijn zoon Theo

De ouders nemen zich voor hun zoon zo weinig mogelijk in de weg te leggen:

Met wezenlijk goede moed ondernemen we deze nieuwe proef en nemen ons voor hem volkomen vrij te laten in zijn zonderlingheden van kleding enzovoort. De mensen hier hebben hem nu gezien en schoon het jammer blijft dat hij zich niet wat toeschietelijker toont: het is nu eenmaal niet te veranderen dat hij zonderling is.

Vervolg 11. Brief van vader Theodorus van Gogh aan zijn zoon Theo

Beste Theo, gij zult wel benieuwd zijn te vernemen hoe het verder gegaan is met Vincent. Eerst scheen het wanhopig te worden, maar allengs is het beter gegaan, vooral nadat we hebben goed gevonden dat hij voorlopig bij ons blijven zal, om hier studies te maken. Hij wenste dat de mangelkamer voor hem mocht worden ingericht. Wij vinden dat nu wel geen bijzonder geschikt verblijf, maar we hebben er laten zetten een nette kachel. We laten er maken een soort houten voetenbank, daar de kamer een stenen vloer heeft. We laten haar verder wat opflikken en hebben er zelfs een ledikantje laten zetten, ook op een houten voetenbank, opdat het niet ongezond zou zijn, nu zullen we haar eens goed warm en droog maken en dan kan het nog meevallen. Ik had er nog een groot raam in willen brengen, maar dat heeft hij liever niet.

Brief 194. Aan Theo van Gogh, Den Haag, donderdag 29 december 1881

Wat betreft de verhouding tusschen Pa en Moe en mij, dat zal zich zoo heel spoedig niet redresseeren. Het verschil van denk- en zienswijs is al te groot.–

Vervolg 11. domineeshuis / pastorietuin

Brief 538. Aan Theo van Gogh, Nuenen, dinsdag 3 of woensdag 4 november 1885

Ik heb ook nog een herfststudie gemaakt van den vijver in den tuin t'huis. Er zit bepaald een schilderij in die plek.–

Brief 437. Aan Anthon van Rappard. Nuenen, donderdag 13 maart 1884

Nu, het doet me plezier dat ge iets voelt voor mijn wintertuintje.– Die tuin maakte mij zoo aan 't droomen en ik heb sedert van 't zelfde motief er nog een gemaakt, ook met een zwart spookje.

Brief 483. Aan Theo van Gogh. Nuenen, tussen donderdag 5 en donderdag 26 februari 1885

Toen er sneeuw lag heb ik nog een paar studies van onzen tuin geschilderd.

Brief 447. Aan Theo van Gogh, Nuenen, woensdag 28 mei 1884

En ik heb een landschap onder handen van den vijver achter in onzen tuin. (niet bekend werk).

een kijkje over de heg op een zeer sterk groen. Een lucht om hier mee te harmonieeren wat kracht betreft, van leigraauw en donkerblauw.

Vervolg 11. domineeshuis / perspectiefraam

Brief 518. Aan Anton Kerssemakers, Nuenen, donderdag 16 juli 1885

De fout is bij U zóó dat als U er één enkele met 't perspectiefraam maakt, U het dadelijk voelen zult, anders dan ik het in woorden zeggen kan.

Brief 518. Aan Anton Kerssemakers, Nuenen, donderdag 16 juli 1885

Want er is niets dat zoo leert kijken en de perspectief zoo leert voelen.

Brief 518. Aan Anton Kerssemakers, donderdag 16 juli 1885

De oude schilders hebben het perspectiefraam altijd veel gebruikt, het is de kortste weg.

Is het dat ik dezen winter minder onkosten heb gemaakt dan anderen in verf, ik heb meer onkosten gehad in betrekking tot de studie van de perspectief & proportie voor een instrument waarvan de beschrijving voorkomt in een werk van Albert Dürer en waarvan ook de oude Hollanders zich bedienden.

Hetwelk 't mogelijk maakt de proportie van digtbijstaande voorwerpen te vergelijken met die op een verder verwijderd plan, in gevallen waar de constructie volgens de regels der perspectief niet uitvoerbaar is. Hetgeen wanneer men 't op 't oog doet – tenzij bij zeer ervarenen & geoefenden – steeds de plank mis is

Brief 235. Aan Theo van Gogh, Den Haag, zaterdag 3 juni 1882

Dat ding te maken is mij niet in eens gelukt doch eindelijk toch wel na veel zoeken met behulp van den timmerman & den smid. En ik zie kans met nog meer zoeken nog veel betere resultaten te krijgen.

Vervolg 11. domineeshuis / ongelukkige val moeder

Brief 424. Aan Theo van Gogh, Nuenen, donderdag 17 januari 1884

Moe heeft bij 't uitstappen van den trein – te Helmond haar been bezeerd – hoog bij 't bekken – aan wat men noemt den grooten draaijer. – Ik weet niet of 't decisief een breuk is of slechts een uit 't lid schieten van den grooten draaijer.

Brief 425. Aan Theo van Gogh, Nuenen, vrijdag 18 en zaterdag 19 januari 1884

Wij hebben 't nog eens bepaald gevraagd wat het was, en is het dijbeen wel degelijk gebroken even onder het gewricht.

Brief 426. Aan Anthon van Rappard, Nuenen, zondag 20 januari 1884

Mijne moeder was s'morgens even van Nunen naar Helmond gegaan met de spoor om een paar boodschappen te doen. –

Brief 441 Anthon van Rappard, Nuenen, tussen vrijdag 21 en vrijdag 28 maart 1884

Met mijne moeder is 't nu zoo ver gevorderd ze in een makkelijken stoel in de huiskamer zit – naar buiten gaat in een wagentje, begint te loopen &c., &c. –

Dus is het voorspoediger er mee afgeloopen dan in 't begin men durfde op rekenen. –

Brief 428. Aan Theo van Gogh, Nuenen, zondag 3 februari 1884

Het komt mij voor dat tot heden het herstel van Moe over 't algemeen genomen zeer voorspoedig gaat. En er hoe langer hoe minder direkt gevaar is en het meer en meer wordt gereduceerd tot eene kwestie van tijd vooral. Toch – geheel de zelfde zal Moe zeker niet zijn als de breuk dichtgegroeid zal wezen.

Vervolg 11. Nune ville / Margot Begemann

Brief 456. Aan Theo van Gogh, Nuenen, dinsdag 16 september 1884

Er is iets gebeurd Theo, waar de meeste lui hier *niets* van weten of vermoeden – noch ook ooit mogen weten, dus zwijg gij dit als 't graf – maar dat verschrikkelijk is.

Mej. Begemann heeft vergif ingenomen – in een oogenblik van wanhoop toen zij tot hare familie gesproken had en men kwaad sprak van haar en mij, en zij raakte zóó van streek dat zij in een oogenblik, mijns inziens van besliste *mania*, het deed.

Op een morgen echter valt zij op den grond. ik dacht nog niets dan aan een beetje zwakte. Maar het werd erger en erger. Krampen, zij verloor haar spraak en mompelde allerlei maar half verstaanbare dingen, zakte in elkaar met allerlei schokken, krampen enz. Het was toch anders dan een zenuwtoeval ofschoon 't er veel van had en ik kreeg plotseling argwaan en zei – heb jij iets ingenomen soms? zij schreeuwde “Ja” – Nu, toen maakte ik korte wetten, zij wou ik haar zweeren zou 't nooit te zeggen tot iemand – ik zeide, best, ik zweer je al wat je wilt maar op conditie dat jij direct dat goedje maar uitbraakt – steek je vinger in je keel tot je braakt en anders roep ik de lui er bij. – Het was strychnine.

Zij had dikwijls als wij rustig wandelden of zoo tot mij gezegd “ik wou dat ik nu sterven kon” – ik had nooit daarop geattendeerd. –

Het was zoo'n doodsangst kerel, wij waren alleen in 't veld toen ik dat hoorde. – Maar gelukkig is althans nu het gif wel uitgewerkt.

Niemand weet er van dan zij zelf, Louis B., gij, D^r v.d. Loo en ik – en ze is direkt geexpedieerd naar een dokter in Utrecht en het heet ze op reis is voor de zaak

Brief 458. Aan Theo van Gogh. Nuenen, 21 september 1884

dat trouwens zij altijd een zeer debiel gestel is geweest en altijd blijven zal, dat voorloopig zoo als de zaak nu staat er twee gevaren zijn, dat om te trouwen ze te zwak is, nu althans, en tevens tegen eene scheiding ook niet tegenkan. Dat dus als er een tijd nog overheen is gegaan ik een beslisten wenk zal ontvangen wat voor haar 't beste is, scheiden of niet scheiden.

Vrienden blijf ik natuurlijkerwijs in alle geval met haar. wederzijdsch zijn we misschien te veel gehecht.

“ik heb eindelijk toch liefgehad”.

En in den toestand waarin ik haar ontmoette was er naar me blijkt wel wat al te veel aan verknoeid.

Maar oorspronkelijk was het een zeldzaam exemplaar van groote waarde.

Brief 464. Aan Theo van Gogh, Nuenen, donderdag 2 oktober 1884

Nu zijn er menschen die tot mij zeggen “wat had je je met haar te bemoeien” – dat’s ééne daadzaak. Nu zijn er menschen die tot haar zeggen “wat had je je met hem te bemoeien” – dat’s een tweede daadzaak.

Verder, en zij en ik hebben verdriet genoeg en beroerdigheid genoeg – maar spijt – geen van beiden. Ziehier – ik geloof bepaald of weet zeker ze van me houdt, ik geloof “ “ “ “ ik “ haar “ dat is gemeend geweest – is het ook gek geweest – enz.? misschien wel als ge wilt – maar de wijzen die nooit iets doen dat gek is, zijn ze niet nog gekker in mijn oog dan ik in het hunne.– Dat’s te zeggen tegen uwe redeneering en andere redeneeringen. Dit alles zeg ik eenvoudig uitleggenderwijs, niet vijandig of hatelijk.–

Brief 457. Aan Theo van Gogh, Nuenen, dinsdag 16 september 1884

Ik weet waarachtig niet hoe met de familie B. te doen – die waren eerst zeer onaardig tegen haar – en zelfs op den dag van haar vertrek lang niet allen lief of zelfs alleen maar goed – ofschoon ze ’t eigentlijke niet eens wisten. Ik heb toen door intermediair van haar broer hare zusters² doen weten dat ik bepaald hun den raad moest geven hunne zuster satisfactie te geven voor ongegrond wantrouwen en zekere ongegronde verdenkingen, welke te uiten primo voorbarig, tweedens de plank mis, derdens nagels aan de doodkist der patiente waren.– Dit heeft in zooverre gewerkt dat hare zusters in de laatste, hare schoonzuster, de vrouw van Louis in de eerste plaats, een schrijven gestuurd hebben aan de patiente, dat van toon heel wat sympathieker en heel wat zachter en beter was dan hunne eerste uiting.

Brief 463. Aan Theo van Gogh, Nuenen, dinsdag 30 september 1884

Ten minste ik ben triest gestemd en een en ander heeft mij dermate aangegrepen dat ik veel dagen heb dat ik betrekkelijk magteloos ben. Ik kan niet eten en ik kan niet slapen, dat wil zeggen te weinig, en daar wordt men slap van.

Maar ik zal er wel weer overheen komen. juist omdat ik vrij goede berigten heb uit Utrecht.

Maar ik houd veel zorg omdat ik vrees het lang duren zal eer zij geheel is hersteld.

Misschien duurt het bij me zelf ook lang eer ik er over heen ben.

Brief 469. Aan Theo van Gogh, Nuenen, vrijdag 14 november 1884

Margo Begemann komt dezer dagen te Nuenen terug – ik ben altijd goede vrienden met haar gebleven en 't is op mijn aanraden dat zij niet toegegeven heeft aan haar zusters die lieten merken dat ze maar liever hadden ze weg bleef en die haar nahouden dat zij huns inziens het verbruid heeft.

HIER was de oorzaak tot desperatie niet een slechte tijding betreffende haar vermogen maar de wijze waarop men haar verweet dat zij te oud was en dat soort van zaken.

Brief 574. Aan Willemien van Gogh, Parijs, eind oktober 1887

Ik voor mij heb nog voortdurend de meest onmogelijke en zeer weinig voegzame liefdehistories waar ik in den regel slechts met schade en schande afkom.

Het zou mij plezier doen als gij mij wildet schrijven hoe Margo Begeman het maakt (en hoe zij het maken bij de Groot).

12. Achter de Heggen

Brief 440. Aan Theo van Gogh, Nuenen, donderdag 20 maart 1884

Voor deze maand heb ik voor U eenige pentteekeningen, vooreerst die bij Rappard zijn op dit moment – waarover ik een brief heb van hem, dat hij ze ALLEN mooi vond en het sentiment in Achter de heggen en de IJsvogel BIJZONDER mooi.– Dan ook die eerste 3 Wintertuin, waar hij ook mede was ingenomen.

Brief 413. Aan Theo van Gogh, Nuenen, zaterdag 15 december 1883

Ik gevoel hoe Pa en Moe instinktmatig (ik zeg niet verstandig) denken over mij.

Er is een soortgelijk opzien tegen mij in huis te nemen als er zou wezen om een grooten ruigen hond in huis te hebben. Hij zal met natte pooten in de kamer komen – en dan, hij is zoo ruig. Hij zal iedereen in den weg loopen.– En hij blaft zoo hard.– Het is een vuil beest – kortom.

De hond heeft alleen spijt dat hij niet weg gebleven is want het was niet zoo eenzaam op de heide als in dit huis – ondanks alle vriendelijkheid.

Brief 414. Aan Theo van Gogh, Nuenen, zondag, 16 december 1883

Ik heb mijn eigen gevonden – ik ben dien hond.–

De ruige herdershond dien ik trachtte U aan het verstand te brengen in mijn schrijven van gisteren, het is mijn karakter en het leven van het beest is mijn leven, als n.l. men de details weglaat en het essentiele slechts aangeeft.–

De een zegt “ik word meer & meer als Pa – ik moet een zekeren stand ophouden – een zekere weelde (zeer matig en bij U en bij Pa) – ik moet in den handel blijven, ik geloof niet dat ik schilder zal worden”.

“ik word minder & minder als Pa – ik word een hond, ik voel dat de toekomst mij leelijker en ruwer zal maken waarschijnlijk en ik zie “een zekere armoede” als mijn lot – maar – maar – IK ZAL SCHILDER ZIJN en mensch of hond, enfin wezen met gevoel”.

Ik zeg U ik kies het bewuste hondenpad, ik blijf hond, ik word arm, ik word schilder, ik wil mensch blijven, in de natuur in.

13. de Oude Toren

Brief 452, Aan Theo van Gogh, Nuenen, zondag 20 juli 1884

En ben ook weer doende geweest aan den ouden toren in de akkers s'avonds, waarvan ik een grooter studie maakte dan mijn vroegeren – met de korenvelden er om heen.

Brief 507 . Aan Theo van Gogh, Nuenen, dinsdag 9 juni 1885

Ik heb eenige details weggelaten – ik heb willen zeggen hoe die ruine aantoonst aldaar sedert eeuwen de boeren ter ruste worden gelegd in de akkers zelve, welke zij bij hun leven doorwroeten – ik heb willen zeggen hoe doodeenvoudig het sterven & begraven gaat, doodleuk als 't afvallen van 't herfstblad – niets dan een beetje aard omgewoeld – een houten kruisje.

En nu zegt die ruine tot mij hoe een geloof en godsdienst vermolmde, al was ze hecht gegrondvest – hoe echter het leven & sterven der boertjes al mee 't zelfde is en blijft, gelijkmatig uitspruiten en verwelken als 't gras en de bloempjes die daar wassen op dien kerkhofsgrond. Les religions passent, Dieu demeure, is een woord van Victor Hugo, die ze ook pas begraven hebben.–

Brief 510. Aan Theo van Gogh, Nuenen, zondag 28 juni 1885

Vergis ik me dat er in den ouden toren iets goeds is? Hebt gij die al uitgehaald? Ze zijn nu beiden droog genoeg voor een vernisje en hebben het hard noodig omdat onder beiden iets anders onderzit.

Brief 502. Aan Theo van Gogh, Nuenen, vrijdag 22 mei 1885

De oude toren in de akkers wordt afgebroken.– Er was nu een verkooping van houtwerk en leien en oud ijzer, o.a. het kruis.

Ik heb daarvan eene aquarel klaar in de manier van die houtverkooping doch ik geloof beter.

Brief 502. Aan Theo van Gogh, Nuenen, vrijdag 22 mei 1885

De oude toren wordt volgende week afgebroken! de spits is er reeds af – ik ben aan een schijf er van bezig. De figuren begin ik in deze nieuwe teekeningen met den romp en het komt mij voor zij daardoor voller en breeder worden.

14. Opwettense watermolen

Interview met Piet van Hoorn over Vincent van Gogh

De meeste mensen bekeken hem voor ne gek, maar hij was helemaal niet gek. Maar die naam 'gek', die kreeg hij, als nou, dan gonk die een plan zoeken; dan had hij geen schilderplan meer weet je; dan gonk ie een plan zoeken. En dan gonk ie rond.. En dan had hij, dacht hij onderhand eens...en dan had ie en dan dacht ie... en dan ging hij daar staan en dan ging hij hier staan en dan ging hij ginder staan, en dan zeiden ze: "Daar is die gek weer bezig". Maar dat was geen gekheid, dat was alleen om een punt te vinden waar hij gong schilderen maar daardoor kreeg hij de naam 'gek' dus. Maar een zonderling was hij toch wel, kan nou niet zeggen direct gek, maar het was in ieder geval toch een zonderling (.....)

O ja! Ik had er veel centen van gebeurd, ge weet voor een jongen die naar school gaat, een dubbeltje, dat was toen veel meer dan nu een gulden weetje. Dan gingen we er heen met vogeltjesnestjes. En ik had altijd d'n eerste prijs. Ik had die mens secuur begrepen he. Maar goed, gij zult een vogeltjesnestje hebben en ikke. Ik brocht dat net lek (zoals) doar lek de natuur het geschapen had.... Maar gij had dat nestje, daar hongen overal nog eindjes en todjes aan weetje, en die hadde gij daar allemaal afgetrokken, zei die. Dan lachte hij weer. Ik viet het net lek het waar... al die rauwigheid eraan. Ik had die mens begrepen, weet je .

15. Heilige Clemenskerk in Nuenen

Brief 531. Aan Theo van Gogh, Nuenen, woensdag 2 september 1885

Ik heb deze laatste 14 dagen erg veel last gehad van de eerwaarde heeren pastoors, die mij te kennen gaven – ook al met de beste bedoelingen en niet minder dan anderen meenende dat zij verplicht waren er zich mede te bemoeien – die mij te kennen gaven dat ik mij niet te familiaar moest maken met lieden beneden mijn stand – die het tot mij in zulke termen zeggende, tegen de “lieden van minderen stand” op een heel anderen toon zeiden, n.l. met dreigementen dat zij zich niet moesten laten uitschilderen.

In alle geval heb ik voorloopig geen tegenstand meer en ik acht het wel mogelijk het daarbij blijft ook. Er moest een meid in de kraam die ik dikwijls geschilderd had en men zag er mij op aan hoewel ik het niet was.—Echter wetende hoe 't geval in elkaar zat van de meid zelve en het een geval zijnde waarin een gemeentelid van den Nuenenschen pastoor zich nog al bijzonder leelijk had gehouden, kunnen zij op mij, bij deze gelegenheid althans, geen vat krijgen. Maar gij ziet dat het niet makkelijk is om bij de lui aan huis te schilderen en in hun eigen gedoente te teekenen. Enfin – heel ligt zullen zij het in deze kwestie niet winnen en ik hoop dezen winter juist dezelfde modellen te houden, die door en door van oud Brabantsch ras zijn.

Brief 533. Aan Theo van Gogh, Nuenen, zondag 4 oktober 1885

Die kwestie die ik met den pastoor gehad heb – daar heb ik niet veel last verder van gehad.—***Er zullen echter op 't dorp nog wel godvreezende inboorlingen blijven die er mij op blijven aanzien, want dat de pastoor heel graag mij de schuld van dat geval op 't lijf zou kruijen is zeker.*** Daar ik er echter geen schuld aan heb laten mij de praatjes van dien kant volkomen koel, zoolang ze me in 't schilderen niet hinderen neem ik er geen notitie hoegenaamd van.— Met de boeren waar 't geval gebeurd is & waar ik veel ging schilderen, ben ik goed gebleven & kan er net zoo gerust als vroeger in huis komen.—

Brief 543. Aan Theo van Gogh, Nuenen vrijdag 20 november 1885

Dat ik Dinsdag a.s. vertrek zult ge U kunnen begrijpen als ge nagaat vooreerst dat ik er zeer naar verlang – tweedens dat ik hier met mijn werk gevaar heb vast te raken door gebrek aan model, terwijl door de kou 't buiten werken is opgehouden.

koster Johannes Schafrat

Brief 446. Aan Theo van Gogh, Nuenen, tussen maandag 12 en donderdag 15 mei 1884

En dan zal ik U mededeelen dat ik van daag net zoo wat klaar ben met het in orde brengen van een ruim, nieuw atelier dat ik gehuurd heb. Twee kamers – een groote en een kleine – en suite. Hierdoor zat ik nog al in de drukte deze laatste 14 dagen. Ik geloof ik er heel wat prettiger zal werken kunnen dan in 't vertrekje t'huis.– En heb wel hoop gij als ge 't zien zult den maatregel goed zult keuren dien ik genomen heb.–

Brief 490. Aan Theo van Gogh, Nuenen, maandag 6 april 1885

Natuurlijk zult ge wel begrijpen het niet voor mijn gemak is dat ik in 't atelier zal gaan wonen.-

Voor mij worden zodoende de dingen al weer nog moeielijker.–

Doch ik ben overtuigd het in hun voordeel is dat ik wegga,

Ik blijf echter zeer betreuren het incident met Anna,

Ik ben dan ook geheel besloten.–

Het is wel te voorzien dat Moe, Wil en Cor 't volgende jaar naar Leiden zullen gaan. Dan zal ik de eenige zijn die nog van 't huis in Brabant blijft.–

En mij is 't gansch niet onwaarschijnlijk ik er de rest van mijn leven blijven zal ook. Trouwens ik begeer niets anders dan goed diep in 't boerenland te zitten en 't boerenleven te schilderen.

Ik voel dat ik er me een werkring kan scheppen en dus ik zal bedaard mijn hand aan mijn ploeg houden en mijn voor doortrekken. Ik geloof dat gij anders er over dacht en dat welligt gij mij liever een anderen weg zoudt zien gaan wat woonplaats betreft.–

Maar ik denk wel eens dat gij meer oog hebt voor wat men in stad kan doen doch van den anderen kant ik buiten meer me t'huis gevoel.

beeldengroep De Aardappeleters

Brief 497. Aan Theo van Gogh, Nuenen, donderdag 30 april 1885

Wat de aardappeleters betreft – het is een schuld dat goed in 't goud doet, dat weet ik zeker.–Doch – 't zou even zeer goed doen op een muur die met een papier behangen ware dat een diepen toon van rijp koren hadde. 't Is echter eenvoudig niet te zien zonder die afsluiting er bij.

Tegen een donker fonds komt het niet tot zijn regt. en vooral niet tegen een vaal fond. En dat is omdat het een kijkje is in een zeer grijs interieur.

Nog eens, men moet het dus afsluiten door iets van een diepe goud- of koper kleur er om heen te plaatsen.

De schaduwen zijn geschilderd met blaauw en de goudkleur werkt daarop.

Ik heb n.l. wel terdeeg er op willen werken men de gedachte krijgje dat die luidjes die bij hun lampje hun aardappels eten, met die handen die zij in den schotel steken zelf de aarde hebben omgespit en het spreekt dus van handenarbeiden van – dat zij hun eten zoo eerlijk verdiend hebben. Ik heb gewild dat het doe denken aan een gansch andere manier van leven dan die van ons – beschaafde menschen.– Ik zou dan ook volstrekt niet begeeren iedereen 't zoo maar mooi of goed vond.–

Ik heb den heelen winter lang de draden van dit weefsel in handen gehad en het definitieve patroon gezocht – en indien nu het een weefsel zij dat een ruw en grof aspect heeft, zoo zijn niet te min de draden met zorg en volgens zekere regels gekozen. En het zou wel kunnen blijken het eenecht boerenschilderij is. ik weet dat het dit is. Maar wie liever de boeren zoetsappig ziet ga zijn gang.– Ik voor mij ben er van doordrongen dat het op den duur beter resultaten geeft ze in hun ruwheid te schilderen dan conventioneele liefde er in te brengen.–

Een boeren meisje is mooier dan een dame – m.i. – in haar bestoven en gelapten blaauwen rok & jak die door weer, wind en zon de fijnste nuances krijgt. Maar – trekt ze – een damespak aan dan is het echte er af. – Een boer in zijn bombazijnen pak op 't veld is mooier dan als hij zondags naar de kerk gaat in een soort van heerenjas.

*En eveneens, men zou ongelijk hebben aan een boerenschilderij een zekere conventionele gladheid te geven m.i. **Als een boerenschij ruikt naar spek, rook, aardappelwasem – best – dat's niet ongezonder – als een stal ruikt naar mest – goed, daar is 't een stal voor – als 't veld een geur van rijp koren of aardappels of – van guano & mest hebbe – dat is juist gezond – vooral voor stadsmenschen. Aan zulke schilderijen hebben ze iets nuttigs. Maar geparfumeerd moet een boerenschilderij niet worden. – Ik ben nieuwsgierig of gij er iets in vinden zult dat U bevalt – ik hoop het. –***

16. standbeeld Vincent van Gogh in het Park

Brief 541. Aan Theo van Gogh, Nuenen, zaterdag 14 november 1885

*Vergeet ook niet dat ik niet voor melancolicus in de wieg ben gelegd. **den bijnaam die ik hier in de buurt heb is algemeen 't schildermenneke en het is niet ten eenemale zonder een dosis malice dat ik naar ginder ga.***

Brief 446. Aan Theo van Gogh, Nuenen, tussen maandag 12 en donderdag 15 mei 1884

En het Brabant dat men gedroomd heeft, daar komt de werkelijkheid soms al heel dicht bij.

Mijn oorspronkelijk plan van in Brabant me te vestigen – dat in duigen viel – ik moet bekennen dat het mij weer op nieuw sterk aantrekt. Doch wetende hoe zoo iets ineen kan storten, moeten we zien of het al dan niet illusie zou zijn. Enfin voorloopig heb ik genoeg te doen. Ik heb nu weer de ruimte om met model te kunnen werken. En betreffende hoe lang het duren zal, er is geen peil op te trekken.

Brief 017, aan Theo van Gogh, Londen, begin januari 1874

Blijf maar altijd veel wandelen & veel van de natuur houden, want dat is de ware manier om de kunst meer & meer te leeren begrijpen.– De schilders begrijpen de natuur & hebben ze lief, & leeren ons zien.

Brief 438. Aan Theo van Gogh, Nuenen, tussen zaterdag 15 en woensdag 19 maart 1884

Verder verlang ik er naar gij dezen hoek van Brabant – m.i. veel mooier dan den kant van Breda – nog eens zult leeren kennen. Het is dezer dagen hier verrukkelijk.

Brief 493. Aan Theo van Gogh, Nuenen, maandag 13 april 1885

Als ik zeg dat ik een boerenschilder ben, dat is werkelijk zoo en zal U wel meer blijken in 't vervolg, ik voel mij t'huis daar. En 't is niet voor niets dat ik bij de mijnwerkers en de turfboertjes en de wevers & boeren hier zooveel avonden bij 't vuur heb zitten peinzen – tenzij ik geen tijd had om te denken – door het

werken.– Door op alle uren van den dag voortdurend het boerenleven te zien ben ik er zoo ingeraakt dat werkelijk ik aan niets anders haast ooit denk.

Wat ik dus niet hoop te vergeten is dat – “il s’agit d’y aller en sabots”, n.l. tevreden te zijn in zake eten, drinken, kleeding, slapen, met waar de boeren tevreden mee zijn.

Brief 493. Aan Theo van Gogh, Nuenen, maandag 13 april 1885

de heide en de dorpen hier zijn toch ook zeer mooi en er eenmaal zijnde zie ik er een onuitputtelijke ressource voor motieven uit het boerenleven in –

Brief 541. Aan Theo van Gogh, Nuenen, zaterdag 14 november 1885

Men is toch voor zijn gemak niet in de wereld en hoeft het niet beter te hebben dan een ander.

17. de Collse watermolen

Brief 448. Aan Anthon van Rappard, Nuenen, donderdag 29 mei 1884

Sedert Uw vertrek heb ik gewerkt aan een Watermolen – die waar ik naar vroeg in dat herbergje aan 't station waar we zaten te praten met dien man van wien ik U vertelde dat hij scheen te laboreeren aan een chronisch gebrek aan kleingeld in zijn zak.– 't Is een dito geval als de twee andere watermolens die we zamen bezochten doch met twee roode daken en dat men vlak van voren ziet – met populieren er om heen. Zal in den herfst superbe zijn.

18. Van Gogh / Roosegaarde-pad

Brief 490. Aan Theo van Gogh, Nuenen, maandag 6 april 1885

Dan zal ik de eenige zijn die nog van 't huis in Brabant blijft.–

En mij is 't gansch niet onwaarschijnlijk ik er de rest van mijn leven blijven zal ook. Trouwens ik begeer niets anders dan goed diep in 't boerenland te zitten en 't boerenleven te schilderen.

Ik voel dat ik er me een werkring kan scheppen en dus ik zal bedaard mijn hand aan mijn ploeg houden en mijn voor doortrekken. Ik geloof dat gij anders er over dacht en dat welligt gij mij liever een anderen weg zoudt zien gaan wat woonplaats betreft.

Maar ik denk wel eens dat gij meer oog hebt voor wat men in stad kan doen doch van den anderen kant ik buiten meer me t'huis gevoel.

natuur in Nuenen

Brief 421. Aan Antoine Phillippe Furnee, Nuenen, tussen zondag 6 en vrijdag 18 januari 1884

Het gaat mij hier in Brabant nog al wel, ten minste ik vind de natuur hier erg opwekkend.

Brief 452. Aan Theo van Gogh, Nuenen, zondag 20 juli 1884 (Overdenking)

Nu, ik schrijf nog al in haast want ik zit druk in 't werk, ik werk nog al veel s'morgens vroeg of s'avonds en het is dan alles soms zoo onuitsprekelijk mooi.

De natuur is hier wel echt –

Brief 428. Aan Theo van Gogh, Nuenen, zondag 3 februari 1884 (Overdenking)

Dat ik de natuur hier heerlijk vind zal U zeker zeer begrijpelijk voorkomen.

Brief 437. Aan Anthon van Rappard, donderdag 13 maart 188. (Overdenking)

En toch zijn ze nog precies genoeg naar de natuur dat de eerzame inboorlingen van dit gewest b.v. details herkennen waar ik ter naauwernood op gelet heb, b.v. zeggen: ja dat is de heg van jufvrouw Renesse en daar staan de boonestaken van de Louw.

Brief 507. Aan Theo van Gogh, Nuenen, dinsdag 9 juni 1885 (Vogelnestjes zoeken)

***Ik heb het ll. Zondag gevonden op een grooten togt die ik in gezelschap van een boerenjongen deed – om een nest van een winterkoninkje magtig te worden.*–Wij vonden er 6, het was een plek waar Bodmer mede zou hebben gedweept zonder twijfel. En het waren allen nesten waar de jongen reeds uitgevlogen waren zoodat men zonder al te veel gewetensknaging ze mee kon nemen. Het was zoo echt, ik heb ook nog andere prachtige nesten.**

Jongen is Driek Dekkers.

vertrek uit Nuenen

Brief 543. Aan Theo van Gogh, Nuenen, vrijdag 20 november 1885

Dat ik Dinsdag a.s. vertrek zult ge U kunnen begrijpen als ge nagaat vooreerst dat ik er zeer naar verlang – tweedens dat ik hier met mijn werk gevaar heb vast te raken door gebrek aan model, terwijl door de kou 't buiten werken is opgehouden.

Brief 543. Aan Theo van Gogh, Nuenen, vrijdag 20 november 1885

Wat betreft dat zeker ik het gemis aan een werkplaats te Antwerpen voelen zal, ja dat is zoo. Maar ik moet kiezen tusschen een werkplaats zonder werk hier en werk zonder werkplaats ginder. 't Laatste heb ik genomen.

Brief 493. Aan Theo van Gogh, Nuenen, maandag 13 april 1885

Ik denk te verhuizen tegen 1 Mei – ofschoon natuurlijk het wel is met Moe en de zusters – toch zie en voel ik het zóó pour le mieux is – want op den duur zou het zamenleven bezwaarlijk houdbaar zijn.– Wat ik niet aan hun persoonlijk noch ook aan mij persoonlijk zoozeer toeschrijf dan wel veeleer aan het onvereenigbare van de ideeën van menschen die een stand ophouden en – een boeren schilder – die daar niet aan denkt.

Genneper Watermolen

Brief 470. Aan Theo van Gogh, Nuenen, maandag 17 november 1884

Gisteren bragt ik juist 't huis die studie van den watermolen te Gennep, waar ik met plezier aan heb gewerkt – en die me te Eindhoven een nieuwe kennis bezorgd heeft die met alle geweld wil leeren schilderen en bij wie ik een bezoek gebragt heb en we toen zamen op slag zijn begonnen. Ik heb echter plan om gaandeweg de lui iets te laten betalen – maar niet in geld doch hun te zeggen ge moet me tubes verfv geven.

Brief 471. Aan Theo van Gogh, Nuenen, maandag 24 november 1884

Ik heb ook weer een aquarel onder handen van den watermolen.

schilderen

Brief 437. Aan Anthon van Rappard, Nuenen, donderdag 13 maart 1884
(overdenking)

Ik werk heel zelden uit het hoofd – ik oefen me daar haast niet in.–

Doch begin zòò gewoon te worden aan het zitten direkt voor de natuur, dat ik veel meer dan heel in 't begin dan mijn persoonlijk gevoel vrij houd – minder duizel – meer me zelf ben soms juist als ik voor de natuur zit.

Brief 515. Aan Theo van Gogh, Nuenen, dinsdag 14 juli 1885

Ge denkt misschien dat ik ongelijk heb hier een aanmerking op te maken – maar – ik ben er zoo van vervuld, van dat al die uitheemsche schilderijen worden geschilderd op HET ATELIER.

Maar ga eens buiten zitten schilderen op de plaats zelf–! er gebeuren dan allerlei dingen als volgt – uit de 4 doeken die ge ontvangen zult haalde ik zeker een honderdtal en meer vliegen, niet meegerekend stof en zand &c. – niet meegerekend dat als men ze een paar uur door de hei en de heggen meedraagt, een tak of wat er over heen schraamt &c. Niet meegerekend men, als men op de hei arriveert met dit weer na een wandeling van een paar uur, vermoeid en verhit is.– Niet meegerekend dat de figuren niet stilstaan zoo als de modellen van beroep, en de effekten die men pakken wil, veranderen met het vorderen van den dag.–

zakelijkheid

Brief 453. Aan Theo van Gogh, Nuenen, maandag 4 augustus 1884

Maar in de eetzaal wil hij bepaald schilderwerk hebben en is begonnen 12 paneelen met bloemen te schilderen.

Blijven over 6 vakken in de breedte en daarvoor gaf ik hem voorloopige plans van Zaaier– ploeger– herder – korenoogst – aardappeloogst – Ossekar in de sneeuw. Maar of 't iets geven zal weet ik niet – want een vaste afspraak heb ik niet van hem.– Alleen, met dit eerste vak is hij ingenomen alsmede met mijn schetsjes voor de andere sujetten.

Brief 470. Aan Theo van Gogh, Nuenen, maandag 17 november 1884

Ik heb echter plan om gaandeweg de lui iets te laten betalen – maar niet in geld doch hun te zeggen ge moet me tubes verf geven.

Brief 465. Aan Theo van Gogh, Nuenen, donderdag 9 oktober 1884

Ge moet U niet voorstellen dat ik bij 't werk van Hermans heb verdiend – ik kreeg den eersten dag twee facturen van de spieramen, doeken en een aantal tubes verf, die bedroegen meer dan ik van hem ontving om ze direkt af te doen.–

Ik zeide tot hem dat ik niet wou die rekeningen bleven staan, en of hij ze op zijn naam wilde stellen of dat hij me wat vooruit wou geven. O neen zei hij, laat ze maar staan, dat hoeft niet direkt betaald te worden. Ik zei – ja wel, ze moeten direkt betaald worden. Toen gaf hij me f. 25.

Toen kreeg ik al mijn kosten voor model, (niet rekenende mijn tijd, moeite &c.) maar sedert zag ik van hem geen geld meer, wat ik ook niet gevraagd heb. Integendeel – omdat mijn werk hem beviel van 't eerste tot 't laatste reken ik mezelf desnoods reeds betaald. Daar bovendien de doeken mijn eigendom blijven en ik voor mezelf dien te weten wat ik zelf er aan moet ten koste leggen.–

Maar genoeg, ik heb dus sedert die spanramen, doeken &c. zeker een f. 20 onkosten gehad, misschien nog meer, maar heb die nog niet eens terug. Alleen de man is content en met me ingenomen. Is het dan goede politiek om geld te vragen? Men moet m.i. daar mee oppassen, juist ALS DE LUI CONTENT ZIJN eer zijn prijs verminderen dan vermeerderen.

Vooral waar après tout de som niet zóó is dat 't al dan niet ontvangen er van bijzonder veel gewigt in de schaal legt. Als ik er kom zal ik er juist komen door goedkooper te werken dan anderen misschien, en door de liefhebbers het makkelijk te maken.–

Nu, Hermans is heel goed en een man om aan te houden en hij is wel degelijk rijk – doch – altijd gierig geweest, eer dan mild. Heel iets anders dan een eigenlijk gierigaard maar après tout – ik verdien minder (heel wat minder) dan niets.

Maar dit merkende ben ik er heel vriendelijk en voorkomend tegen in.– Ik heb een heel prettigen, gezelligen vriend aan hem en het is bepaald treffend om een man van 60 jaar zijn best te zien doen om nog schilderen te leren met dezelfde groenheid van enthousiasme als of hij 20 was. Wat hij doet is niet mooi maar hij werkt hard en heeft 4 van de 6 van mij gecopieerd reeds met een ander sentiment en het zijne heeft iets middeneeuwsch, iets boerenbreughel-achtigs.

Brief 523. Aan Hendrik Jan Furnee, Nuenen, woensdag 5 augustus 1885

Verleden jaar heb ik een leelijke zaak gehad met eene decoratie van een eetkamer die ik voor iemand maakte die mij niet betaalde. Als U nagaat dat ondanks alle inspanning ik het te kort daardoor ontstaan nog niet te boven ben – de verf die ik van U en Leurs verleden jaar had was daarvoor – begrijpt U het jaar voor mij niet gunstig is geweest.

Brief 538. Aan Theo van Gogh, Nuenen, dinsdag 3 of woensdag 4 november 1885

Gisteren avond gebeurde mij iets dat ik U zoo precies ik kan vertellen zal. Gij kent de 3 knoteiken achter den tuin t'huis – ik heb voor de 4^e keer er op gesjouwd. Ik had drie dagen er voor gezeten

Ofschoon nu die man geld heeft, ofschoon hij er veel zin in had – ik had zulk een tinteling van goeden moed toen ik zag dat het voldeed, dat het een stemming opwekte zoo als 't daar hing door de zachte, melankolieke vrede van die kleurcombinatie – dat ik niet KON verkoopen.

Maar omdat het hem getroffen had heb ik het hem gegeven en hij heeft het aangenomen net zoo als ik 't bedoelde, zonder veel woorden, namelijk weinig anders dan – “het ding is verdomd goed”.–

Brief 466, Aan Theo van Gogh, Nuenen, woensdag 22 oktober 1884

En misschien hebt gij gelijk dat ik zelf maar voor mijn werk een weg moet zoeken en mijn eigen handelaar worden. Enfin.

Brief 470. Aan Theo van Gogh, Nuenen, maandag 17 november 1884

Gisteren bragt ik juist 't huis die studie van den watermolen te Gennepe, waar ik met plezier aan heb gewerkt – en die me te Eindhoven een nieuwe kennis bezorgd heeft die met alle geweld wil leeren schilderen en bij wie ik een bezoek gebragt heb en we toen zamen op slag zijn begonnen. Ik heb echter plan om gaandeweg de lui iets te laten betalen – maar niet in geld doch hun te zeggen ge moet me tubes verf geven.

reflectie

BM 25, Aan Theo van Gogh, Auvers-sur-Oise, woensdag 23 juli 1890

Welnu, mijn werk, daarvoor riskeer ik mijn leven en het heeft de helft van mijn verstand gekost.

Brief 473. Aan Theo van Gogh, Nuenen, zaterdag 6 december 1884

Dat ik betreffende kunst een bepaald geloof heb maakt ook dat ik weet wat ik in mijn eigen werk wil krijgen en dat ik dat zal zoeken te krijgen, ook al ging ik er zelf bij onder door. Gegroet.

Brief 509. Aan Theo van Gogh, Nuenen, maandag 22 juni 1885

Ik kan er me niet over bekommeren wat de lui van me denken – ik moet vooruit, dat's waar ik om te denken heb. En ik ga dus mijn weg met een zekere eigenzinnigheid, waar ik in sommige dingen geloof en in anderen niet.

Brief 528. Aan Anthon van Rappard, Nuenen, dinsdag 18 augustus 1885

De schaduwzijde van het schilderen is dat men als men zijn schilderijen niet verkoopt, toch geld moet hebben voor verf en model om verder te komen. En die schaduwzijde is leelijk

En toch geloof ik dat – al blijf ik steeds werk leveren waarin men, indien men begeert vooral juist van dien kant en met dat doel het te beschouwen, fouten kan aanwijzen –

het een zeker eigen leven en raison d'être zal hebben dat die fouten overdonderen zal – in het oog van hen die karakter en het de dingen door den geest laten gaan apprecieeren.–

En met al mijn fouten zal men mij nog zoo makkelijk niet overdonderen als men denkt. Ik weet te goed welk doel ik beoog, ik ben te vast en zeker overtuigd dat ik après tout op een regten weg ben – wanneer ik wil schilderen wat ik voel en voelen wat ik schilder – dan dat ik mij veel bekommer om wat de lui van mij zeggen.–

Toch maakt het mij soms het leven zeer moeielijk en – ik acht het zeer wel mogelijk sommige lui later spijt zullen hebben van dingen die ze hetzij van me zeiden hetzij tegenwerking of onverschilligheid waar ze me mede donderden.– Wat ik er tegen doe is mij zóó terugtrekken dat ik letterlijk geen andere lui meer zie dan – de boertjes – waar ik direkt mee te maken heb om ze te schilderen.–

En dit zal mijn systeem blijven en 't kan zelfs best zijn ik binnen kort mijn atelier opgeef en in een hut ga wonen, zóó dat ik niets meer hoor of zie van wie zich beschaafde lui noemen.–

Brief 411. Aan Theo van Gogh, Nuenen, zaterdag 8 december 1883

In karakter wijk ik nog al af van de verschillende leden der familie en ik ben eigenlijk geen “van Gogh”.

Brief 479. Aan Theo van Gogh, Nuenen, vrijdag 23 januari 1885

Haast geen jaar begon ik dat een somberder aspect had, in een somberder stemming, en ik verwacht dan ook geen toekomst van succes doch – een toekomst van strijd.

Brief 493. Aan Theo van Gogh, Nuenen, maandag 13 april 1885

Als ik zeg dat ik een boerenschilder ben, dat is werkelijk zoo en zal U wel meer blijken in 't vervolg, ik voel mij t'huis daar. En 't is niet voor niets dat ik bij de mijnwerkers en de turfboertjes en de wevers & boeren hier zooveel avonden bij 't vuur heb zitten peinzen – tenzij ik geen tijd had

om te denken – door het werken.– Door op alle uren van den dag voortdurend het boerenleven te zien ben ik er zoo ingeraakt dat werkelijk ik aan niets anders haast ooit denk.

Wat ik dus niet hoop te vergeten is dat – “il s’agit d’y aller en sabots”, n.l. tevreden te zijn in zake eten, drinken, kleeding, slapen, met waar de boeren tevreden mee zijn.–

Brief 244. Aan Theo van Gogh, Den Haag, donderdag 6 juli 1882

Pa en Moe zijn niet de menschen die mij begrijpen – noch in mijn fouten noch van een beteren kant – zij kunnen zich niet in mij indenken – met hun redeneeren leidt tot niets dan tot twist.

.....

Denk niet dat ik mij zelf voor volmaakt houd – of meen dat ik er geen schuld aan zou hebben dat veel menschen mij voor een onaangenaam karakter houden. Dikwijls ben ik vreesselijk en lastig melankoliek, prikkelbaar – verlang naar sympathie als met een soort van honger en dorst – toon mij als ik die sympathie niet krijg onverschillig, scherp en gooi soms zelf nog wat olie in ’t vuur.

Ik ben niet graag in gezelschap en het omgaan met de menschen, het spreken met hun is mij dikwijls pijnlijk en moeielijk. Maar weet gij waaruit zoo niet alles, toch heel veel daarvan voortkomt. Eenvoudig door zenuwachtigheid – ik die vreesselijk fijngevoelig ben, zoowel in ’t fysieke als moreele, heb het eigenlijk beet gekregen in de jaren dat ik het erg miserable had. Vraag het een dokter en hij zal er direkt alles van begrijpen of het anders kan dan dat nachten doorgebracht op de koude straat of buiten, angst om aan brood te komen, voortdurende spanning doordat ik eigenlijk zonder betrekking was, verdriet met vrienden en familie niet voor 3/4 minstens de oorzaak zijn van sommige eigenaardigheden van humeur bij mij – en of het niet daaraan toe te schrijven is dat ik soms die onaangename buien of tijden van gedruktheid heb.

Maar gij of een ander die zich de moeite wil geven er over door te denken zullen hoop ik daarom mij niet veroordeelen of ondragelijk vinden. Ik verzet er mij tegen maar dat verandert mijn temperament niet. En ook al heb ik daardoor een slechten kant, wat bliksem, ik heb toch mijn goeden kant ook en kunnen ze daar ook niet eens rekening mee houden.

Brief 413. Aan Theo van Gogh, Nuenen, zaterdag 15 december 1883

En ik, toegevende dat ik een soort hond ben, laat hun in hun waarde.

Dan – de hond zou wel eens kunnen bijten – als hij eens dol werd – en de veldwachter er bij moest komen om hem dood te schieten.–

De hond heeft alleen spijt dat hij niet weg gebleven is want het was niet zoo eenzaam op de heide als in dit huis – ondanks alle vriendelijkheid. Het bezoek van het beest was eene zwakheid die hoop ik men vergeten zal en waarin hij zal vermijden op nieuw te vervallen.

Brief 420. Aan Theo van Gogh, Nuenen, zondag 6 en zondag 13 januari 1884

Het laatste jaar, n.l. 83, was een hard, triest jaar voor mij en vooral ook 't einde triest, bitter & bitter. Goed, daar komen we niet op terug.

Brief 456. Aan Theo van Gogh, Nuenen, dinsdag 16 september 1884

Gegroet, schrijf mij eens een woordje want ik spreek hier met niemand.

Brief 458. Aan Theo van Gogh, Nuenen, zondag 21 september 1884

Ik zelf heb dezer dagen soms leed dat me ziek maakt, dat zich niet laat afleiden of verdooven,

Brief 466. Aan Theo van Gogh, Nuenen, woensdag 22 oktober 1884

En wat mijn werk betreft, met den dag meer wordt ik feller er op en krijg ik een opgewektheid terug als was ik 20 jaar.

Brief 512, Aan Theo van Gogh, Nuenen, maandag 6 juli 1885

Ik moet er op uit – wilde niet langer wachten, ben alle dagen zoo moe als een hond omdat ik heel wijd weg in de hei zit.

Brief 493. Aan Theo van Gogh, Nuenen, maandag 13 april 1885

Aan het portretje van mezelf dat ik er bij voeg zult U zien dat ofschoon ik Parijs, Londen en zooveel andere groote steden zag en dat jaren lang, ik

toch er zoo min of meer als een boer van Zundert, b.v. Toon of Piet Prins, uit ben blijven zien en ik verbeeld me soms ik ook zoo gevoel en denk, alleen zijn de boeren van meer nut in de wereld.

Eerst als men al de rest heeft krijgen de menschen gevoel voor, behoefte aan schilderijen, boeken, enz. In mijn eigen schatting reken ik me dan ook bepaald beneden de boeren. Enfin ik ploeg op mijn doeken als zij op hun akkers.

BM20 Aan Theo van Gogh en Jo van Gogh-Bonger, Auvers-sur-Oise, zaterdag 24 mei 1890

'Ik voel me mislukt -dat wat mij betreft - Ik denk dat dat mijn lot is dat ik aanvaard en dat niet meer zal veranderen.

Brief 179. Aan Theo van Gogh, Etten, donderdag 3 november 1881

vooralsnog beschouw ik dat "nooit neen nimmer" als een stuk ijs dat ik op mijn hart druk om het te ontdooien.

Brief 574. Aan Willemien van Gogh, Parijs, eind oktober 1887

Mijn eigen lotgevallen bepalen er zich bij vooral dat ik snelle vorderingen maak in het opgroeijen tot een oud mannetje, ge weet, met rimpels, met een harden baard, met een aantal valsche tanden &

Maar wat doet zulks er toe, ik heb een vuil en lastig vak, het schilderen, en als ik niet was zoo als ik ben zou ik niet schilderen maar zijnde zoo als ik ben werk ik dikwijls met plezier en ik zie de mogelijkheid doorschemeren om schilderijen te maken waarin wat jeugd en frischheid zit, zij mijn eigen jeugd een van die dingen die ik verloren heb. Als ik Theo niet had dan zou het mij niet mogelijk zijn tot mijn regt te komen met mijn werk maar daar ik hem tot vriend heb geloof ik dat ik nog zal vorderen en het zal kunnen uitvieren. Het is mijn plan om zoodra ik kan een tijd naar het zuiden te gaan waar nog meer kleur is en nog meer zon.

Maar dat wat ik hoop te bereiken is een goed portret te schilderen. Enfin.

Ik wil niet hooren onder de melankolieken of diegenen die zuur en bitter en zwartgallig worden. *Tout comprendre c'est tout pardonner en ik geloof dat als we alles wisten we tot een zekere sereniteit zouden komen. Die sereniteit nu zooveel mogelijk te hebben, ook dan waar men – weinig – niets – zeker weet, is misschien een beter middel tegen alle kwalen dan wat er in de apotheek wordt verkocht. Er komt veel van zelf, men groeit en ontwikkeld van zelf.*

broer Theo

Brief 413. Aan Theo van Gogh, Nuenen, zaterdag 15 december 1883

Gij weet toch wel dat ik het beschouw als dat gij mij het leven hebt gered, dat vergeet ik nooit, ik ben, ook nadat wij een einde maken aan relaties die vrees ik eene scheeve verhouding zouden te weeg brengen, Uw broer, Uw vriend niet alleen, maar tevens heb ik verpligting tot in het oneindige van trouw voor die daad van U in der tijd om mij de hand te reiken en het vol te houden mij te helpen.

Brief 574. Aan Willemien van Gogh, Parijs, eind oktober 1887

Als ik Theo niet had dan zou het mij niet mogelijk zijn tot mijn regt te komen met mijn werk maar daar ik hem tot vriend heb geloof ik dat ik nog zal vorderen en het zal kunnen uitvieren.

Laatste woorden van Vincent tegen Theo 29 juli 1890 in Auvers -sur-Oise

La tristesse durera toujours (het verdriet zal eeuwig duren)

tekeningen

Brief 172. Aan Theo van Gogh, Etten, midden september 1881

Tot 5 maal toe heb ik een boer met een schop, enfin “un bêcheur” geteekend in allerlei standen, twee maal een zaaier, tweemaal een meisje met een bezem. verder eene vrouw met witte muts die aardappelen schilt & een herder op zijn stok geleund en eindelijk een ouden zieken boer op een stoel bij den haard gezeten met het hoofd in de handen en de elbogen op de knieën.

Brief 265. Aan Theo van Gogh, Den Haag, zondag 17 of maandag 18 september 1882

Het is met het teekenen zoowat als met het schrijven. Als men als kind schrijven leert heeft men een gevoel als was het onmogelijk dat men er ooit achter kwam & schijnt het een mirakel als men den schoolmeester zoo vlug ziet schrijven. Dat neemt niet weg men op zijn tijd het toch beet krijgt. En ik geloof werkelijk dat men zoo moet leeren teekenen dat het even gemakkelijk gaat als iets opschrijven en dat men de proportie zoo in 't hoofd moet hebben en zoo moet leeren zien, dat men naar willekeur 'tgeen men ziet naar grooter of kleiner maatstaf kan weergeven.

Brief 419. Aan Theo van Gogh, Nuenen, vrijdag 4 januari 1884

Ik kan soms zoo verlangen naar landschap te maken, net als naar een verre wandeling om eens op te frisschen en ik zie in de heele natuur, b.v. in boomen, expressie en als 't ware een ziel. Een rij knotwilgen heeft iets van een processie weesmannen soms.

Het jonge koren kan iets onuitsprekelijk reins en zachts hebben dat een dergelijke emotie opwekt als de expressie van een slapend kindje b.v.

Het platgetrapte gras aan den kant van een weg heeft iets vermoeids en bestovens als de bevolking van een achterbuurt. Toen het laatst gesneeuwd had zag ik een groepje savoye koolen die stonden te verkleumen, dat me herinnerde aan een groepje vrouwen die ik s'morgens vroeg in een water- en vuur kelder had zien staan en hun dunne rokken en oude shawls.

Brief 419. Aan Theo van Gogh, Nuenen, vrijdag 4 januari 1884

Kent gij veel teekeningen van wevers? Ik maar zeer enkelen.

Voorloopig heb ik 3 aquarellen er van gemaakt. Deze lui zijn lastig te teekenen omdat men in de kleine vertrekken zijn afstand niet kan nemen om 't getouw te teekenen, dat is geloof ik de reden waarom het dikwijls mislukken moet ze te maken. Ik heb hier echter een vertrek gevonden waar twee getouwen staan & waar het te doen is.

Brief 440, Aan Theo van Gogh, Nuenen, donderdag 20 maart 1884

Voor deze maand heb ik voor U eenige penteekeningen, vooreerst die bij Rappard zijn op dit moment – waarover ik een brief heb van hem, dat hij ze allen mooi vond en het sentiment in Achter de heggen en de IJsvogel bijzonder mooi. Dan ook die eerste 3 Wintertuin, waar hij ook mede was ingenomen.

Brief 485. Aan Theo van Gogh, Nuenen, tussen maandag 9 maart en maandag 23 maart 1885

Namelijk figuren tegen 't licht van een raam in.

Ik heb er studies van koppen voor, zoowel tegen 't licht in als met 't licht mede en 't heele figuur heb ik al verscheiden keer onder handen gehad, garen windende naaister of aardappels schillen. En face en en profil. Of ik 't echter klaar zal krijgen weet ik niet want het is een moeielijk effect.

schilderen – kleur

Brief 604. Aan Theo van Gogh, Arles, vrijdag 4 mei 1888

‘de schilder van de toekomst is een colorist zoals er nog niet een is geweest’ But the painter of the future is a colourist such as there hasn’t been before.

Brief 451. Aan Theo van Gogh, Nuenen, woensdag 2 juli 1884

Verbeeld U op een dusdanig fond vrouwenfiguren, zeer ruw, zeer energiek, door de zon gebronsd van gezicht en armen en voeten, met bestoven indigo grove kleeding en zwarte muts in den vorm eener baret op de kort geschoren haren terwijl zij op een stoffig pad van ros violet met wat groen onkruid tusschen t’koren doorgaan naar hun werk, met onkruidkrabbers op den schouder, of een roggebrood onder den arm, een kruik of koperen koffijketel. Herhaaldelijk, in allerlei variaties zag ik dezer dagen telkens datzelfde motief. En ik verzeker U dat het terdeeg echt was, zeer rijk en toch zeer sober, zeer uitgezocht artistiek.

Brief 464. Aan Theo van Gogh, Nuenen, donderdag 2 oktober 1884

Gij weet niet hoe verlamdend dat is, dat staren van een blank doek dat tot den schilder zegt gij kunt niets. het doek heeft een idioot staren en biologeert sommige schilders zoo dat ze zelf idioot worden.

Veel schilders zijn bang voor het blanke doek maar het blanke doek is bang voor den waren hartstogtelijken schilder die durft – en die eenmaal door die biologie van “ge kunt niet” doorgebroken is.

Brief 467. Aan Theo van Gogh, Nuenen, zaterdag 25 oktober 1884

Het laatst wat ik gemaakt heb is een nog al groote studie van een populierenlaan met de geele herfstblaren, waar de zon hier en daar schitterende plekken maakt op de afgevalen blaren op den grond, die afgewisseld worden door de lange slagschaduw der stammen. –

Aan ’t eind van den weg een boerenhuisje en de blaauwe lucht er boven tusschen de herfstblaren door.

Brief 467. Aan Theo van Gogh, Nuenen, zaterdag 25 oktober 1884

Dezer dagen hebben R. en ik groote togten gemaakt en huis aan huis bij de menschen binnengegaan – we hebben enorm veel moois gezien, juist door de prachtige herfsteffekten. – En ook nieuwe modellen ontdekt. Misschien zullen er nog wel enkele andere schilders 't volgend jaar eens in deze streek komen. Ik wou dat wel want men moet niet al te lang aan een stuk zijn zonder eens schilders te zien.

Enfin – wat dat betreft – ik zal nog wel nieuwe kennissen krijgen eer 't veel verder is in elk geval.

Brief 483. Aan Theo van Gogh, Nuenen, tussen donderdag 5 en donderdag 26 februari 1885

En ik ben ook aan 't zoeken naar blaauw altijd. De boerenfiguren hier zijn in den regel blaauw. Dat in 't rijpe koren of tegen de dorre blaren van een beukenheg uit, zoodat de verscholen nuances van donkerder & lichter blaauw weer levend gemaakt worden & aan 't praten gebragt door oppositie met goudtoonen of roodbruin, is erg mooi en heeft me van 't begin af hier getroffen.

De lui dragen hier instinktmatig al mee van 't mooiste blaauw dat ik ooit heb gezien. Het is grof linnen dat ze zelf weven, scheering zwart, inslag blaauw. waardoor een zwart & blaauw gestreept patroon ontstaat. Als dat verflenst en wat ontkleurd door weer en wind, is het een oneindig stillen, fijnen toon die juist de vleeschkleuren releveert.

Brief 497. Aan Theo van Gogh, Nuenen, donderdag 30 april 1885

Als de wevers die stoffen weven welke men, meen ik, cheviottes noemt, of ook de eigenaardige Schotsche bont geruite weefsels – dan is het hun zoo als ge weet te doen eigenaardig gebroken kleuren en grijzen te verkrijgen bij de cheviottes – of bij het bont geruit goed de allerfelste kleuren tegen elkander in balans te krijgen zoo dat, in plaats van dat het weefsel rammele, 't effet produit van 't patroon op een afstand harmonieus zij. Een grijs dat geweven is uit roode, blaauwe, geele, vuilwitte & zwarte draden dooreen, een blaauw dat – gebroken is door een groenen en een oranje, rooden of geelen draad – zijn heel anders dan effen kleuren – namelijk zij wemelen meer en heele kleuren worden er hard, heel, en levenloos bij.

Brief 535. Aan Theo van Gogh, Nuenen, dinsdag 13 oktober 1885

Ik heb handen vooral bewonderd van Rembr. & Hals – handen die leefden maar die niet af waren in den zin die men tegenwoordig met forceeren wil. – Zekere handen in de staalmeesters zelfs, in de Jodenbruid, in Frans Hals. En koppen ook – oogen, neus, mond met de eerste penseelstreken gedaan, zonder retouche hoegenaamd. Unger, Bracquemond hebben 't goed geetst – zoo als 't gedaan is, en men kan de wijze van schilderen in hun etsen zien. –

Theo wat is het noodig om in dezen tijd eens naar oude Hollandsche schilderijen te zien! En naar de fransche schilderijen, Corot, Millet &c. De rest, men kan ze desnoods heel best missen – en brengt sommigen meer van streek dan zij meenen.

Brief 371. Aan Theo van Gogh, Den Haag, dinsdag 7 augustus 1883

de wereld gaat mij slechts in zoo ver aan dat ik als 't ware een zekere schuld en plicht heb omdat ik 30 jaar op die wereld heb rondgemarcheerd – uit dankbaarheid een zeker souvenir te laten in den vorm van teeken- of schilderwerk. – niet gemaakt om deze of gene rigting te behagen maar waarin men een opregt menschelijk gevoel uit. Dit werk is dus het doel – en in die gedachte zich concentreerende vereenvoudigt zich hetgeen men doet en laat in zóó ver dat het niet is een chaos, maar al wat men doet één zelfde streven is.

Brief 199. Aan Theo van Gogh, Den Haag, zondag 8 of maandag 9 januari 1882

En bovendien heb ik nog een ander ornament voor mijn atelier opgedaan, ik heb een verbazend koopje gehad aan prachtige houtsneden uit de Graphic, gedeeltelijk afdrukken niet van de clichés maar van de blokken zelf. Precies de dingen waarnaar ik jaren verlangd heb.

De teekeningen van Herkomer, Frank Holl, Walker en anderen. Ik heb ze gekocht van Blok den boekenjood en heb uit een enormen stapel graphics & London News uitgezocht wat het beste was voor vijf gulden. Er zijn dingen bij die superbe zijn, onder anderen de Houseless and homeless van Fildes (arme lui voor een nachthuis wachtende) en twee groote Herkomers en veel kleine, en de Irish emigrants van Frank Holl en de “Old gate” van Walker en vooral een meisjesschool van Frank Holl en dan nog die groote Herkomer, de invaliden.

Enfin dat is net het goedje dat ik noodig heb.

En ik heb zulke mooie dingen met een zekere rust in huis omdat kerel, ofschoon ik er nog een heel eind van daan ben om ze zelf zóó mooi te

maken, ik toch een paar studies van oude boertjes enz. aan den muur heb hangen die bewijzen dat mijn enthousiasme voor die teekenaars niet maar enkel ijdelheid is maar dat ik er op tob en er naar streef om zelf ook iets te maken dat realistisch is en toch met sentiment gedaan. Ik heb wel een stuk of 12 figuren van spitters en lui die op het aardappelveld bezig zijn en ik denk er over of ik daar niet iets van zou kunnen maken, gij hebt er ook nog een paar van, o.a. een man die aardappelen in een zak doet. Enfin ik weet het nog niet maar hetzij nu hetzij later, ik moet dat toch eens maken want ik heb het dezen zomer zoo bekeken en hier in de duinen zou ik een goede studie van den grond en de lucht kunnen maken en dan de figuren er brutaal in. Toch hecht ik niet zoo heel veel aan die studies en hoop natuurlijk ze nog heel anders en beter te maken maar de brabantische typen zijn karakteristiek en wie weet of er nog geen partij van te trekken is. Mogten er bij zijn die ge houden wilt ga gerust uw gang maar die waar ge niet aan hecht wil ik wel heel graag terug hebben. Door het bestudeeren van nieuwe modellen zal ik van zelf attent worden op de fouten in de proportie van mijn studies van dezen zomer en daarmee rekening houdende zijn ze mij alligt nog nuttig. Toen Uw brief zoo lang weg bleef (want doordat hij eerst naar Mauve ging kreeg ik hem nog later) moest ik naar den Hr Tersteeg toe gaan en die heeft mij f. 25 gegeven totdat ik Uw brief zou ontvangen. Het is misschien wel goed dat ik met Uw medeweten of gij met mijn medeweten 't een of ander met den Hr T. afspreek. Want gij begrijpt Theo, ik moet zoo vast mogelijk weten waaraan ik mij te houden heb, en ik moet vooruit berekenen en weten, dit of dat kan ik doen of moet het laten. Gij zult mij dus veel genoeg doen als wij vast met elkaar afspreken en ik hoop gij mij daarover spoedig zult schrijven.

Mauve heeft me beloofd dat hij me zou voordragen om dadelijk buitengewoon lid van Pulchri te worden omdat ik dan 2 maal in de week s'avonds daar naar 't model kan teekenen en meer omgang met artisten hebben. Dan word ik later zoo spoedig mogelijk gewoon lid.

Brief 348. Aan Theo van Gogh, Den Haag, zondag 3 juni 1883

Weet gij waar ik dikwijls over denk. Het is om te zien relaties te krijgen in Engeland met Graphic of London News. Ik wilde nu 't me vlot zoo erg graag doorsjouwen op eenige grootere composities voor illustratie geschikt.

Ja kerel, konden we maar iemand vinden die de teekeningen nam.

Voor mij is 't werken absoluut behoefte, ik kan niet er mee traîneeren eigenlijk, ik heb geen plezier in iets anders meer dan in het werk, dat

wil zeggen, 't plezier in iets anders houdt direkt op en ik word melankoliek als ik niet voort kan met den arbeid. Ik heb dan 't gevoel van den wever als hij ziet dat zijn draden in den war gaan en het patroon dat hij op 't getouw had naar de weerga en zijn denken en inspanning zonder resultaat. Zie het dus te schipperen dat wij het volhouden met energie. Ik ga permissie vragen om in 't oude mannen- & vrouwen gesticht te werken.¹² Ik heb reeds veel studies van weesmannen maar ik moet de vrouwen ook hebben en de entourage ook op de plaats zelf.

Brief 402. Aan Theo van Gogh, Nieuw-Amsterdam, vrijdag 2 november 1883

Als een droom ging die dag voorbij, ik was zoo verdiept in die navrante muziek geweest den heelen dag, dat in letterlijken zin ik zelfs eten & drinken had vergeten – een snee boerenmik en een kop koffij had ik gebruikt in het herbergje waar ik 't spinnewiel teekende. De dag was om en van de morgenschemering tot de avondschemering, of liever van den eenen nacht tot den anderen nacht had ik mij zelf vergeten in die symphonie.– Ik kwam 't huis en bij 't vuur zittende kwam het mij voor ik honger had en bleek mij ik verbazenden honger had.– Doch ziedaar hoe 't hier is – Men voelt zich net als of men zou zijn op een tentoonstelling des cent chef d'oeuvres bij voorbeeld.– Wat brengt men mee van zoo'n dag – Een aantal krabbels slechts.– Toch iets anders nog brengt men mee – een kalmen lust in 't werk.

Verzameld door de werkgroep Van Gogh-citaten, februari 2017

Gofie van der Linden

Jacqueline Geerings

Riet Kleinpenning

Jos Verbunt

Aleks Veldhoen